

Nieuwe enquête van taalonderzoeker Siemon Reker

Hoe noemt u een dominee of een pissebed?

Hoe noemt u in het Gronings, Drents of Fries dominee, eierdooier, Nieuwsblad van het Noorden of pissebed? Weet u wat een butje is? Hoe noemt u in het Gronings, Drents of Fries een vlies op de melk? Wat komt er in uw noordelijke streektaal na 'zo smerig als..'? Hoe zou u de zin 'De dooi werd pas later zichtbaar bij de randen van de sloten' in het plat vertalen?

Als u het leuk vindt om een grote reeks van dit soort vragen te beantwoorden en als u het belangrijk vindt dat er nader wetenschappelijk onderzoek wordt gedaan naar uw taal, doe dan vooral mee aan de enquête die Siemon Reker (40), streektaalfunctionaris van de provincie Groningen, in samenwerking met het

Nieuwsblad van het Noorden organiseert. Elders op deze pagina vindt u alle vragen, een korte toelichting van Siemon Reker alsmede een bon waarop u uw personalia kunt invullen. Siemon Reker, verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, wiens salaris voor negentig procent door de provincie Groningen wordt betaald omdat hij bezig is met het maken van een Groninger grammatica, heeft in 1984 ook een taalenquête gehouden. Daaraan hebben ruim zeshonderd mensen meegedaan, veel meer dan Reker had verwacht. "Die zeshonderd mensen waren als het ware onbezoldigde taalcorrespondenten. Zij hebben mij enkele keren zeer waardevolle informatie gegeven over hun eigen taal. Om maar eens een voorbeeld te noemen: over het gebruik van het woord liggen/leggen. Aan de hand van de antwoorden probeer ik vast te stellen waar de taalgrens loopt." "Ik vond het tijd worden voor een nieuw soort enquête, waarbij ik

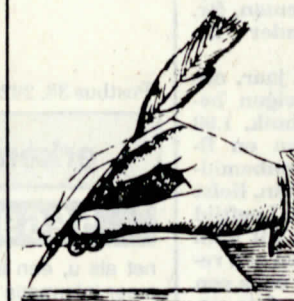
het de deelnemers extra gemakkelijk maak door er een doelgericht vragenformulier bij te laten afdrucken," zegt Siemon Reker. Ook nu weer worden de gegevens gebruikt voor het samenstellen van de Groninger grammatica - een losbladig overzicht van alles en nog wat over de Groninger taal - en van de taalkaart. Ook zitten er vragen tussen waarvan de antwoorden gebruikt worden voor andere doelen, zoals lezingen en artikelen. "Maar alles wat ingestuurd wordt, is waardevol," zegt Reker. "Want door het vast te leggen, gaat het niet verloren." De streektaal verandert snel. "Ook het Gronings en het Drents, ja zelfs het Fries," zegt Siemon Reker. "Steeds minder mensen krijgen de streektaal van huis uit mee. Vaak spreken de ouders het dialect niet meer met hun kinderen om hun kinderen vooruit te helpen. Althans, dat denken die ouders. Later zie je trouwens vaak dat de kinderen alsnog hun ouders' taal willen

leren, maar dan leren ze meestal een variant van een andere omgeving." Een aardig voorbeeld van de veranderende streektaal is het Groningse "ik goa"/"hai gaait" (in het Westerkwartier is dat laatste "hij gijt"). Op basis van de hij-vorm hebben steeds meer Groninger jongeren de ik-vorm veranderd in "ik gaai". Siemon Reker schat dat van de jongeren tot 25 jaar zeker driekwart inmiddels "ik gaai" zegt, van Stadskanaal tot Zoutkamp toe. "Die veranderingen gaan ontzettend snel en er zit een prachtige systematiek in. Ongeveer elke generatie zet een stapje. Ik denk bijvoorbeeld dat de volgende generatie niet meer "ik gaai" zegt, maar "ik goi" en zelfs niet uit te sluiten is, dat "ik goa" weer terugkomt. In dat geval verandert "hai gaait" in "hai goat", wat overigens al heel lang in de stad Groningen wordt gezegd."

Taalonderzoeker Siemon Reker.

Volgens Siemon Reker houdt de streektaal allerm minst bij de grens van de streek of de provincie op. "Het is bijvoorbeeld heel interessant om uit te zoeken hoe ver het Gronings doorloopt in Drenthe. Of vanuit Drenthe bekeken: waar het Drents ophoudt en het Gronings begint. Vreemd is ook, dat het Noordgronings soms verbazend veel lijkt op het Noorderdrents. Overigens: wat ik over het Gronings en het Drents heb gezegd, geldt uiteraard ook voor het Fries. Hoe ver reikt dat over de grens?" Om de drempelvrees zo klein mogelijk te maken, doet Siemon Reker niet moeilijk over de spelling. "Die regels zijn niet echt belangrijk. De mensen die aan deze enquête mee willen doen, moeten de woorden en de zinnen zodanig opschrijven, dat ze zo

Taalenquête

dicht mogelijk blijven bij wat ze zeggen. Dat de zinnen, die ze moeten vertalen, vaak echte on-zinnen zijn, moeten de deelnemers mij maar niet kwalijk nemen. Want er zitten in die zinnen allerlei extra vraagjes verstopt waarop ik extra antwoordjes hoop te krijgen. Eigenlijk is die enquête een ontzettend leuk proefwerk over je eigen taal, waarbij iedere deelnemer bij voorbaat een tien van de meester krijgt. Alleen stel ik één belangrijke voorwaarde: er mag niet worden afgekeken. Een echtpaar dat mee wil doen, doet er het beste aan om de antwoorden gescheiden op te schrijven. Dat komt de echtheid van de antwoorden ten goede. Mijn advies is dus: eerst invullen en daarna gezellig over alles nababbelen. En wees ook zuinig op deze pagina die immers maar één keer te gebruiken is. Wie twee pagina's nodig heeft, zou bij de burens de krant kunnen vragen," zegt Siemon Reker. Hij hoopt en verwacht dat er uit alle grote en kleine plaatsen in Noord-Nederland reacties komen. "Dus wil ik niet alleen veel ingevulde pagina's uit de stad Groningen ontvangen, maar ook uit de kleinere gemeenten, ja

Raadgevingen

- Schrijf zo precies en duidelijk mogelijk op wat u zelf zou zeggen, of u nu ouder bent of jonger. Op spelling wordt niet gelet.
- Als meer lezers van één krant willen meedoen (graag zelfs) of als het met het invullen mis gaat: schrijf de persoonsgegevens en de antwoorden op een vel papier. De opdrachten hoeven niet overgeschreven te worden. Dat geldt ook voor het losse vertaalblok G. De nummers noteren is voldoende (bijvoorbeeld D1, D2 enzovoort).
- Vergeet niet op bijgevoegde papieren de afzender duidelijk te noteren.
- "Correspondenten" van Siemon Reker kunnen bij de persoonlijke vragen volstaan met naam en nummer.
- Als u meer mogelijkheden wilt aangeven: van harte toegestaan.
- Zend liever een deel in dan niets. Doe het bij voorkeur zo snel mogelijk, maar uiterlijk op 31 december a.s. (Bij publicaties zal verwezen worden als: 'Nieuwsblad-enquête 1991')

zelfs heel graag ook uit kleine gehuchten en stadswijken. Een beetje oneerbiedig gezegd: elk gat mag meedoen. En straks, als de resultaten enigszins verwerkt zijn, zal ik in deze krant ook een stand van zaken geven. Zodat de mensen weten dat er iets met hun antwoorden is gedaan."

Henk Kuipers

Uw antwoorden in een voldoende gefrankeerde enveloppe opsturen aan:

NIEUWSBLAD van het NOORDEN ●

Postbus 60
9700 MC
Groningen

Linksboven op de enveloppe vermelden: **TAALENQUÊTE**

A. WOORDEN

(noteer achter het woord wat u in uw dialect zegt, meer mogelijkheden toegestaan)

1. hard lopen .....
2. dominee .....
3. met moeite lopen .....

● NAAM EN ADRES

Naam ..... evt. correspondentnummer: .....

Straat ..... Postcode/Plaats .....

Telefoon ..... Geboortjaar .....

Man of vrouw?

A. WOORDEN

(noteer achter het woord wat u in uw dialect zegt, meer mogelijkheden toegestaan)

1. hard lopen .....
2. dominee .....
3. met moeite lopen .....
4. plagen, sarren .....
5. pissebed .....
6. eierdooier .....
7. vierenvertig .....
8. een heleboel .....
9. je liegt het .....
10. tieren, razen .....
11. het Nieuwsblad van het Noorden .....
12. het Gronings .....
13. iets strooien .....
14. blij .....

B. UI- WOORDEN

1. kruipen .....
2. fluiten .....
3. schuiven .....
4. duiken .....
5. sluiten .....
6. zuigen .....
7. snuiven .....
8. kuieren .....
9. buik (lichaamsdeel) .....
10. buik (v. e. fles) .....
11. duiden .....

C. BETEKENISSEN / BENAMINGEN

1. *Kweer, kweers*
of *kweersk*: gebruikt u een van deze vormen? ja/nee
kent u er een of meer vormen van? ja/nee
Zo ja: wat betekent het begrip? .....
2. *Grif*: als u dat woord gebruikt, maak dan een
voorbeeldzin en geef een omschrijving van
de betekenis. ....

NAAM EN ADRES

Naam ..... evt. correspondentnummer: .....

Straat ..... Postcode/Plaats .....

Telefoon ..... Geboortejaar .....

Man of vrouw?

Spreekt het Gronings/Fries/Drents van de omgeving

Geef aan waar en op welke leeftijd u eventueel voor wat langere tijd gewoond hebt:

Andere opmerkingen in verband met de taalachtergrond:
(bijvoorbeeld als u wilt wijzen op een partner als mogelijke invloed op uw taal; desgewenst op apart schrijven bijvoegen).

3. *Butje*: gebruikt u dat? ja/nee
kent u het? ja/nee
Zo ja, wat betekent het? .....
4. *U stoot uw elleboog pijnlijk*: hebt u daar een benaming voor? .....
5. *In een gezelschap valt het gesprek plotseling stil*. Wat zegt men dan in uw omgeving om de stilte te verbreken? .....
6. *Een vlies op de melk*: hoe noemt u dat? .....
7. *"Proost"* u wel eens in het Gronings/Fries/Drents? Zo ja, wat zegt u? .....

4. *U stoot uw elleboog pijnlijk*: hebt u daar een benaming voor? .....
5. *In een gezelschap valt het gesprek plotseling stil*. Wat zegt men dan in uw omgeving om de stilte te verbreken? .....
6. *Een vlies op de melk*: hoe noemt u dat? .....
7. *"Proost"* u wel eens in het Gronings/Fries/Drents? Zo ja, wat zegt u? .....

D. AANVULLEN

(meer dan één mogelijkheid toegestaan)

1. Zo nat als .....
2. Zo dom als .....
3. Zo lui als .....
4. Zo vet als .....
5. Zo dronken als .....
6. Zo droog als .....
7. Zo mager als .....
8. Zo wit als .....
9. Zo bang als .....
10. Zo smerig als .....
11. Zo vlug als .....

E. KORTJES

1. ze kwam gauw kijken .....
2. hij slikte even .....
3. op de hurken .....
4. ik braadde het vlees .....
5. hij meet twee meter zes .....
6. hij ging uit vissen .....
7. ik doe ook mee .....
8. ze fluisterde steeds .....
9. die wond bloedde hevig .....
10. wie bedriegt wie eigenlijk? .....
11. de tak buigt en kraakt tegelijk .....
12. zo gezond als een vis .....
13. 't loopt wel los met jou .....
14. het is wèl waar .....
15. tot ziens - goeiedag .....

F. SLOTVRAGEN

1. ● In het Nederlands komen veel woorden voor zoals 'stikjaloers', 'bloedheet', 'levensgevaarlijk', 'steenhard'. Kunt u voor het Gronings/Fries/Drents ook een aantal van dergelijke woorden noteren? (Maak eventueel gebruik van de 'aanvulwoorden' bij D).
2. ● Alle talen veranderen. Kunt u met een of meer voorbeelden aangeven of u ooit iets is opgevallen waaruit blijkt dat het Gronings/Fries/Drents momenteel ook verandert of veranderd is in het nabije verleden? (Denk eventueel aan de taal van grootouders e.d.).
3. ● Het beste Gronings/Fries/Drents: bestaat dat? ja/nee/weet niet.
Zo ja: waar of door wie wordt het gesproken?

U wordt van harte bedankt.

G. VERTAALBLOK

(Uw antwoorden op een apart vel bij voegen s.v.p.)

1. Het meisje slaat zich er aardig doorheen, niet?
2. Het kind ligt op de bank in de kamer. Ik moest daar maar 'es gaan kijken
3. De meesters waren allemaal blij, omdat de drie scholen gesloten waren.
4. Toen hij vernam dat 'ie derde was en niet tweede, werd hij geweldig boos.
5. Gisteren - vrijdag - lag er opeens een dikke plak koek in de sneeuw.
6. Hij draaft bij de ketel langs: deed u dat zoëven soms ook?
7. Onze burens kochten laatst het huis waar wij allang niet meer in woonden.
8. Ik geloof dat het in de regel vaak regent in april. Vaak? Altijd!
9. Ik sloeg er uiteraard op los, hij stond alleen maar naar mij te kijken.
10. De dooi werd pas later zichtbaar bij de randen van de sloten.
11. Wij kaarten altijd met z'n vieren, behalve wanneer jullie tweeën met vakantie zijn.
12. Waarom hij toen het trottoir verbreedde, blijft ons altijd een raadsel.
13. Ik wou dat de suikerbieten gauw op raakten.
14. De klok luidde veel te laat: het was al vijf over twaalf!
15. We zien vanzelf of we elkaar ontmoeten.
16. Ook al hoefde het niet, hij schroefde de kleine dopjes voortdurend van de flessen.
17. Ik zie het wel als ze komen: we hebben immers alle tijd.
18. Hij wist dat hij in dienst trad op 1 december, hij heeft het me zelf gezegd.
19. Ik merkte wel dat ze aldoor maar fluisterden.
20. Wist jij nog niet of ze met de trein wilden komen?
21. Zelfs de ketting van Jan z'n sloopje brak plotseling in tweeën.
22. Ik kon de spullen misschien wel even gaan langsbrengen, 't is immers zó gebeurd.
23. Ik had het graag willen doen en om de kosten hoefde ik het ook niet te laten.